

CRNA GORA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

SMJERNICE

**O POSTUPANJU OSOBA S INVALIDITETOM (OSI) I POSTUPANJU PREMA OSI U SLUČAJU
ELEMENTARNIH NEPOGODA I TEHNIČKO-TEHNOLOŠKIH I DRUGIH NESREĆA**

Projekat *11²-koraci ka sigurnosti* sprovodi **UMHCG** uz finansijsku podršku **Ministarstva unutrašnjih poslova** posredstvom Konkursa za raspodjelu sredstava Fonda sredstava za zaštitu i spašavanje. Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost UMHCG.

U nastavku pojašnjavamo osnovne pojmove u vezi s elementarnim nepogodama, tehničko-tehnološkim i drugim nesrećama i dijelimo neke smjernice o postupanju OSI u tim situacijama.

Naučite da prepoznate elementarne nepogode, tehničko-tehnološke i druge nesreće na vrijeme, kako bi sljedeći potrebni korak bio reagovanje. Reagovanje može značiti da se sami zaštitite ili zatražite adekvatnu pomoć.

*Situacije u kojima može biti potrebna pomoć od subjekata u sistemu zaštite i spašavanja dijele se na: **elementarne nepogode** (zemljotres, poplava, bujica, oluja, jake kiše, atmosferska pražnjenja, grad, suša, odron ili klizanje zemljišta, sniježni nanosi i lavina, požar, ekstremne temperature vazduha, zaleđivanje vodotoka, epidemija zaraznih bolesti i pojava štetočina i druge prirodne pojave koje mogu da ugroze zdravlje i život ljudi i pričine veću materijalnu štetu) i **tehničko-tehnološke nesreće** (požar, eksplozija, havarija, saobraćajna nesreća u drumskom, rječnom, željezničkom i vazdušnom saobraćaju, nesreća u rudnicima i tunelima, zastoj rada žičara za prevoz ljudi, rušenje brana, havarija na elektroenergetskim, naftnim i gasnim postrojenjima, radijaciona, hemijska i biološka kontaminacija, akcidenti pri rukovanju radioaktivnim materijalima, čije posljedice ugrožavaju bezbjednost i živote ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu).*

Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom u svom članu 11 definiše da će *Države potpisnice preduzeti, u skladu sa svojim obavezama prema međunarodnom pravu, uključujući međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo o ljudskim pravima, sve potrebne mjere kako bi se osigurala zaštita i sigurnost osoba s invaliditetom u situacijama rizika, uključujući situacije oružanih sukoba, humanitarne krize i pojave prirodnih katastrofa.*

Zakon o zaštiti i spašavanju Crne Gore, pored ostalih, ključne pojmove u vezi s ovom temom definiše na sljedeći način:

Rizik je stvarna ili moguća opasnost ili izlaganje opasnosti – ljudi, životinja, biljaka, materijalnih dobara i životne sredine od elementarnih nepogoda, požara, tehničko-tehnoloških nesreća, radijacionih, hemijskih i bioloških kontaminacija, posljedica ratnog razaranja i terorizma, kao i od epidemija, epizootija i epifitotija (intenzivno i masovno obolijevanje ljudi, životinja i biljaka)¹.

Katastrofa je elementarna nepogoda ili druga nesreća koja veličinom, intenzitetom i iznenadnom pojavom ugrožava zdravlje i život ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu, a čiji nastanak nije moguće spriječiti redovnim djelovanjem nadležnih subjekata u sistemu zaštite i spašavanja².

¹ Zakon o zaštiti i spašavanju („Sl. list CG”, br. 13/07, 32/11 i 54/16), čl. 4, stav 1, tačka 9

² Ibid, tačka 1

Vanredni događaj je nesreća izazvana elementarnom nepogodom i drugom nesrećom koja može da ugrozi zdravlje i život – ljudi, materijalna dobra i životnu sredinu, a čije je posljedice moguće spriječiti ili otkloniti redovnim djelovanjem subjekata iz člana 3 ovog zakona (državnih organa, organa državne uprave, jedinica lokalne samouprave, privrednih društava, preduzetnika i drugih pravnih i fizičkih lica)³.

Humanitarna pomoć podrazumijeva aktivnosti u cilju zaštite i spašavanja stanovništva od elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških nesreća, radijacionih, hemijskih i bioloških kontaminacija, ratnog razaranja i terorizma, epidemija, epizootija, epifitotija i drugih nesreća, koje obuhvataju mjere i aktivnosti za prikupljanje materijalnih i finansijskih dobara i za pružanje psihosocijalne podrške, druge humanitarne aktivnosti kojima se obezbjeđuju hrana, odjeća, smještaj i školovanje, pomoć u obnovi stambenih, javnih i drugih objekata, prevoz i distribuciju pomoći, kao i preventivne aktivnosti kojima se smanjuju ili sprečavaju mogući uzroci i posljedice katastrofe⁴.

Prepoznate opasnosti koje ugrožavaju Crnu Goru su: *zemljotresi, požari, poplave, ekstremne meteorološke pojave i druge velike nesreće i nepogode.* S obzirom na to da se nepogode dešavaju brzo i iznenada i mogu prouzrokovati velike ljudske i materijalne gubitke, neophodno je obaviti sve preventivne aktivnosti kako bi se moguće posljedice svele na minimum. Pored svih aktivnosti koje su propisane relevantnim pravnim dokumentima, *pažnju treba obratiti i na populacione grupe za čije je spašavanje osim uobičajenih potrebno sprovesti i dodatne spasilačke aktivnosti.*

UNHCR, Agencija UN za izbjeglice, kroz svoje aktivnosti obavlja redovne pripreme za reagovanje u slučaju pojave katastrofa, koje se zasnivaju na sistematičnim procjenama rizika. Prioriteti ove organizacije su usmjereni na zemlje i lokalna područja osjetljiva na sukobe, kako bi i humanitarna pomoć bila brže i bolje pripremljena. U Crnoj Gori se u Podgorici nalazi predstavništvo ove organizacije i ono najčešće vrši donacije opreme za hitne intervencije.

Takođe, crnogorski **Zakon o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upućivanju međunarodne humanitarne pomoći** propisuje da se aktivnosti, programi i projekti međunarodne humanitarne pomoći sprovode u cilju:

- zaštite i spašavanja ljudskih života, sprečavanja i ublažavanja patnji i očuvanja ljudskog dostojanstva u toku i nakon nesreća ili katastrofa izazvanih prirodnim ili ljudskim djelovanjem ili drugim nepredviđenim okolnostima;
- pružanja pomoći i podrške u programima prevencije i ublažavanja dugoročnih posljedica i uticaja nesreća ili katastrofa izazvanih prirodnim ili ljudskim djelovanjem ili drugim nepredviđenim okolnostima u zemlji u kojoj su se desile⁵.

Dakle, Crna Gora ima definisanu sopstvenu politiku kojom gradi zakonodavni okvir, koordinaciju, planiranje, sprovođenje, kao i druge mehanizme međunarodne

³ Ibid, tačka 6

⁴ Ibid, tačka 19

⁵ Zakon o međunarodnoj razvojnoj saradnji i upućivanju međunarodne humanitarne pomoći („Sl. list CG – Međunarodni ugovori”, br. 5/2018), čl. 3

razvojne saradnje i upućivanja međunarodne humanitarne pomoći. Adekvatni oblici zaštite, kako Crne Gore, tako i drugih zemalja u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća, kao i u kriznim situacijama ovu oblast čine veoma značajnom.

Pitanje postupanja prema OSI u situacijama rizika, vanrednim, kriznim i drugim humanitarnim situacijama definisano je članovima 11 i 32 Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom, i biće razrađeno u nastavku.

Zaštita i spašavanje ljudi, ali i materijalnih dobara u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća je kompleksan proces koji zahtijeva dobru organizovanost i pripremljenost svih subjekata sistema zaštite i spašavanja. Na to koliko efikasno će podrška biti pružena bitno utiče poznavanje same opasnosti, njenog obima i intenziteta, učestalost pojavljivanja i sl, a kao posebno i posjedovanje materijalno-tehničkih sredstava, poznavanje i korišćenje savremenih tehnologija i opreme, korišćenje najnovijih dostignuća u medicini itd. Svaka država mora težiti organizovanom, opremljenom i obučenom stručnom kadru koji bi se pravovremeno i na odgovarajući način ponašao u situacijama rizika i vanrednim događajima. Pritom, adekvatna zaštita ne podrazumijeva samo adekvatno postupanje u vanrednim stanjima, već i preventivne aktivnosti zaštite.

Prema **Zakonu o zaštiti i spašavanju**, **zaštita i spašavanje** obuhvata skup mjera i radnji koje se preduzimaju u cilju otkrivanja i sprečavanja nastajanja opasnosti, kao i ublažavanja i otklanjanja posljedica elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških nesreća, radijacionih, hemijskih i bioloških kontaminacija, ratnog razaranja i terorizma, epidemija, epizootija, epifitotija i drugih nesreća koje mogu ugroziti ili ugrožavaju stanovništvo, materijalna dobra i životnu sredinu⁶. Sistem zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara obuhvata planiranje, pripremanje i sprovođenje zaštite i spašavanja⁷. Državni organi, organi državne uprave, organi opštine, privredna društva, druga pravna lica, preduzetnici i fizička lica dužni su da planski organizuju i sprovode *preventivne* i *operativne* aktivnosti i postupanja za zaštitu i spašavanje⁸.

Preventivne aktivnosti i postupanja za zaštitu i spašavanje su:

- 1) izrada procjene ugroženosti od mogućih rizika;
- 2) izrada planova za zaštitu i spašavanje;
- 3) uređivanje prostora i izgradnja objekata koji su u funkciji zaštite i spašavanja;
- 4) uspostavljanje sistema zaštite i spašavanja;
- 5) obezbjeđivanje materijalnih sredstava, lica i drugih resursa potrebnih za izvršavanje planiranih aktivnosti⁹.

Operativne aktivnosti i postupanja za zaštitu i spašavanje su:

⁶ Zakon o zaštiti i spašavanju („Sl. list CG”, br. 13/07, 32/11 i 54/16), čl. 1

⁷ Ibid, čl. 5

⁸ Ibid, čl. 6

⁹ Ibid, čl. 8

- 1) aktivnosti i postupanja u slučaju neposredne prijetnje od rizika;
- 2) aktivnosti i postupanja za vrijeme rizika;
- 3) aktivnosti i postupanja za otklanjanje posljedica¹⁰.

Aktivnosti i postupanja koje se obavezno sprovode u slučaju neposredne prijetnje od rizika su naročito:

- 1) prikupljanje podataka o mogućem riziku;
- 2) stavljanje u funkciju sistema za obavještanje i u zbunjivanje učesnika u zaštiti i spašavanju;
- 3) obavještanje stanovništva, kao i nadležnih organa i odgovornih lica zaduženih za zaštitu i spašavanje;
- 4) povećanje interventne spremnosti i aktiviranje nadležnih organa i operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje;
- 5) obezbjeđivanje javnog reda i mira na ugroženom području;
- 6) preduzimanje drugih mjera povezanih sa zaštitom i spašavanjem¹¹.

Aktivnosti i postupanja koje se obavezno preduzimaju za vrijeme rizika su, naročito:

- 1) aktiviranje jedinica za zaštitu i spašavanje;
- 2) sprovođenje mjera za zaštitu i spašavanje;
- 3) sprečavanje širenja rizika i posljedica rizika;
- 4) rukovođenje aktivnostima učesnika u zaštiti i spašavanju i njihovo koordiniranje¹².

Aktivnosti i postupanja koje se obavezno sprovode za otklanjanje posljedica rizika su, naročito:

- 1) procjena štete i posljedica;
- 2) sanacija područja zahvaćenog rizikom;
- 3) obezbjeđivanje i pružanje neophodne pomoći ugroženom i nastradalom stanovništvu;
- 4) sprovođenje zdravstvenih i higijensko – epidemioloških mjera;
- 5) sprovođenje odgovarajuće zaštite životinja i biljaka i životinjskih i biljnih proizvoda;
- 6) organizovanje snabdijevanja sredstvima za pomoć i pružanja komunalnih usluga, radi brzog normalizovanja života¹³.

Ministarstvo, preko jedinstvenog **Operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112)** prima pozive u vezi s neposrednom prijetnjom od rizika i nastankom rizika, prikuplja podatke o svim vrstama rizika koji mogu ugroziti ljude, materijalna i kulturna

¹⁰ Ibid, čl. 9

¹¹ Ibid, čl. 10

¹² Ibid, čl. 11

¹³ Ibid, čl. 12

dobra i životnu sredinu i putem sredstava veze, u skladu sa standardnim operativnim postupcima, hitno obavještava nadležne državne organe, organe državne uprave i organe opštine i druge učesnike zaštite i spašavanja i koordinira djelovanje po pozivu u toku trajanja vanrednog događaja¹⁴. Dakle, **pozivom na broj 112** svim građanima Crne Gore i strancima je omogućeno da traženu pomoć i dobiju. Ovaj broj objedinjuje sve sisteme za prijem hitnih poziva i reagovanja u hitnim situacijama. Ovaj broj je prepoznat u zemljama Evropske unije i mnogim drugim zemljama kao broj za pozivanje u hitnim situacijama kako bi svi građani i stranci bili informisani o postojanju službe 112, kao i na koji način se mogu obratiti ovoj službi. Pozivanje broja 112 je besplatno, dostupan je 24 časa, sedam dana u nedelji, i operater je u većini slučajeva / kod svih novijih komunikacionih uređaja / u mogućnosti da locira poziv i onda kada ne zna odakle korisnik zove. Pozivom na broj 112 je moguće pokrenuti akciju traganja i spašavanja na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore, zatražiti pomoć bilo koje hitne službe (policije, hitne medicinske pomoći, službe zaštite i spašavanja), pokrenuti angažovanje specijalističkih timova i organizacija (Gorska služba spašavanja, ronionci, kajakaši), pokrenuti upotrebu helikoptera u akcijama traganja i spašavanja i sl.

U Crnoj Gori broj 112 je u funkciji od 11. 7. 2008. godine kada je Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Direktoratu za vanredne situacije MUP-a dodijelila ovaj broj, koji od tada funkcioniše uporedo s ostalim brojevima hitnih službi koji su trenutno u upotrebi – 122 (policija), 123 (opštinska služba zaštite i spašavanja) i 124 (hitna medicinska pomoć)¹⁵.

Broj 112 se može pozvati iz svih mreža mobilne i fiksne telefonije, a takođe je moguće slati i besplatne poruke. Ovo je naročito važno zbog osoba sa specifičnim vrstama invalidnosti.

*Pokrenuta je i mobilna aplikacija **112 MNE** Operativno komunikacionog centra 112 za primanje hitnih poziva u Crnoj Gori, koja je dostupna na crnogorskom i engleskom jeziku za korisnike *Android* uređaja i može se preuzeti. Aplikacija ima za cilj pružanje brze pomoći svima koji se nađu u nevolji, sprečavajući moguće tragične posljedice. Korisniku nudi precizno definisanje njegove lokacije koja se prilikom poziva ili slanja SMS-a prosljeđuje dispečerima za hitne situacije u Centru 112. Takođe, aplikacija nudi osnovne servisne informacije iz Crne Gore: vremensku prognozu i seizmološke podatke, stanje i pomoć na putevima/putnim pravcima i radove na elektro mreži. Informativni podaci se preuzimaju sa zvaničnih internet stranica Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, Automoto saveza, crnogorskog elektrodistributivnog sistema i Ministarstva unutrašnjih poslova. Stanje na putevima nudi mogućnost grafičkog prikaza planiranih radova, da li je određeni putni pravac prohodan, lociranje najbliže pomoći na putu u odnosu na lokaciju korisnika, kao i prikaz s kamera na graničnim prelazima. U aplikaciji se nalaze i relevantni kontakti dežurnih službi navedenih institucija.*

¹⁴ Ibid, čl. 22

¹⁵ Letak *Broj 112*, MUP, Crna Gora

Zapamtite ili zapišite važne brojeve telefona:

- 112** – Direktorat za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova
- Operativno – komunikacioni centar – OKC 112** (broj možete kontaktirati i putem SMS-a). Broj je besplatan i dostupan 24 sata tokom dana, 365/366 dana u godini.
- 122** – Uprava policije
- 123** – Opštinske službe zaštite i spašavanja
- 124** – Hitna medicinska pomoć

Napomena: Da bi osobe koje se nalaze u riziku dobile pomoć ne moraju zvati broj “112” kojim dobijaju OKC 112 već mogu direktno kontaktirati gore navedene službe.

Šta činiti prije bilo koje opasnosti:

1. Ako živite sami ili ste član domaćinstva unaprijed se dogovorite s osobama koje Vam mogu pomoći (član porodice, komšija, prijatelj itd).
2. U skladu s Vašim potrebama, pomagala spremite i držite ih nadohvat ruke (slušni aparat, bijeli štap, hodalica, kolica, druga asistivna pomagala, posebno ona za prijem i prenošenje informacija, itd) u kojem god prostoru da se nalazite.
3. Uvijek imajte nadohvat ruke mobilni telefon bez obzira na kojem se mjestu nalazili (u sopstvenoj kući: kuhinja, krevet, kupatilo) ili drugom prostoru, uključujući prostore na otvorenom.
4. Uvijek imajte kod sebe ažurirane podatke o predsjedniku Skupštine stanara, najbližem susjedu ili Predsjedniku mjesne zajednice (ime i prezime, tel).

Šta činiti za vrijeme bilo koje opasnosti:

1. Ostanite pribrani i mirni, ako paničite, ne možete racionalno razmišljati niti se ponašati.
2. Pozovite OKC 112 ili nadležne službe (*dajte podatke: ime, prezime, adresu, preciznije šta se desilo, kad se desilo, kakve su trenutne posljedice, potrebna pomoć, naglašavajući obavezno da ste osoba s invaliditetom i koja vrsta podrške/pomoći Vam je potrebna*).
3. Ispoštujte instrukcije nadležnih službi.
4. Kontaktirajte osobe s kojima ste se unaprijed dogovorili da će vam doći u pomoć ili za koje znate da su u Vašoj neposrednoj blizini.

U nastavku su neke smjernice o postupanju subjekata u sistemu zaštite i spašavanja i građana/ki prema OSI u slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehničkih i drugih nesreća:

1. Ako u Vašem okruženju ili među ukućanima ima OSI, trebalo bi znati da će njima biti potrebna dodatna pomoć i unaprijed isplanirati ko će im pomoći, a pogotovo u slučaju da žive same.
2. Ukoliko dođe do neke opasnosti ili ugroženosti trebate ih obavijestiti o opasnosti i da će im spasioци pružiti odgovarajuću pomoć.
3. Prilikom organizovanja evakuacije treba provjeriti da li osoba može da se kreće sama ili uz pomoć asistencije/drugih pomagala.
4. Trudite se da pomagala (štake, štap, kolica) osobe s invaliditetom dirate nakon što ste za to zamoljeni i na način na koji vam pojasni osoba s invaliditetom koja ih koristi ili nakon odobrenja/saglasnosti. Nestručno rukovanje pomagalima OSI može proizvesti njihova oštećenja i kvar ili fizički povrijediti samu OSI. Ukoliko iz nekog razloga niste u prilici iskomunicirati sa samom OSI kako rukovati pomagalima činite to uz prethodnu provjeru, bez naglih trzaja, i hvatajući pomagala za djelove koji se ne mogu odvojiti kako ne biste izgubili kontrolu nad pomagalima i polomili ih, ili povrijedili osobu ukoliko koristi pomagalo u trenutku pomoći (sjedi u kolicima, naslonjena je na hodalicu...).
5. Govorite polako i direktno prema osobi koja ima oštećenje sluha. Vaši izrazi i pokreti usana pomažu joj da Vas razumije. Ako, ipak, niste sigurni da Vas je razumjela napišite joj kratko infromacije o situaciji (npr. požar, vatra...), kad god ima prilike za takvo nešto. Osobu oštećenog sluha nemojte naglo vući i čupati, posebno ako joj prilazite s leđa. U strahu može postupiti na način koji može izazvati dodatne posljedice.
6. Ukoliko pružate podršku osobi s oštećenjem vida, a ona nema psa vodiča ili asistenta, obavijestite je o tome šta se događa i ponudite joj asistenciju u hodanju, tako što će se osloniti na Vašu ruku/rame, a najpoželjnije bi bilo lakat. Ne namještajte i ne vodite je Vi, posebno je ne gurajte ispred sebe.
7. Ukoliko pružate podršku korisniku kolica, treba provjeriti da li su kolica mehanička ili elektromotorna i kakav vid asistencije je toj osobi potreban. Ne naslanjajte se na kolica, ako to nije potrebno, i ne nosite osobu zajedno s kolicima ukoliko to nije neophodno. Ukoliko situacija nije toliko rizična a osoba koristi kolica na mehaničko upravljanje onda vozite kolica. Ukoliko je situacija zaista rizična i hitna fizički ponesite osobu odvajajući je od kolica, a pomagalo odvojeno zaštitite, po mogućnosti nakon što ga preklopite, ili odvojite posebne djelove.
8. Ako situacija nije toliko hitna i rizična da je ugrožena nečija bezbjednost ili život budite obazrivi i strpljivi koliko je to moguće u navedenoj situaciji, osobama s invaliditetom može trebati više vremena za preduzimanje radnji i postupanje po instrukcijama.
9. Ako je situacija zaista rizična i sekunde i stotine su važne objasnite OSI da mora brzo da se reaguje i maksimalno se potrudite da zaštitite njeno dostojanstvo ili jednostavno postupite po sopstvenoj procjeni kako biste spasili život.

U slučaju elementarnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća OSI potrebno je prioritarno pružiti pomoć, kao i dati pravu informaciju o razmjerama rizika kako bi se ta pomoć pružila na najefikasniji način.

11²- koraci ka sigurnOStI

Projekat *11²- koraci ka sigurnOStI* sprovodi **UMHCG** uz finansijsku podršku **Ministarstva unutrašnjih poslova** posredstvom Konkursa za raspodjelu sredstava Fonda sredstava za zaštitu i spašavanje.

Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost UMHCG.

Za više informacija:

UDRUŽENJE MLADIH SA HENDIKEPOM CRNE GORE

Tel/Fax: +382 (0)20 265 650

Poziv/Poruka: +382 (0)67 801 761

Viber: +32 (0)69 385 981

umhcg@t-com.me

office@umhcg.com

TV i FB @UMHCG

IG: umhcg_aydm

<http://umhcg.com/>, www.disabilityinfo.me, www.vrsnjackapodrska.me